

Asia: VN/2401/2026

Ehdotus kansalliseksi mediakasvatuslinjauksiksi

1. Johdanto

Mahdolliset kommentit ja huomiot johdannosta:

Opetushallitus kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta kansalliseksi mediakasvatuslinjauksiksi. Opetushallitus pitää tärkeänä, että mediakasvatuslinjauksia uudistetaan. Medialukutaidon merkitys demokraattisen yhteiskunnan pilarina on yhä tärkeämpi.

Luonnoksessa formaalin koulutuksen rooli jää vähäiseksi, vaikka koulutusjärjestelmällä on merkittävä tehtävä mediakasvatuksen järjestämisessä ja sen yhdenvertaisten oppimisedellytysten turvaamisessa. Linjauksen vaikutus jää rajalliseksi, mikäli yhteys formaaliin koulutukseen ei tule selkeästi esiin.

Mediakasvatuslinjausten pääkäsitteiden määrittelyn tulisi olla tarkempi. Opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteissa medialukutaito on osa monilukutaitoa. Linjausluonnoksessa monilukutaidon käsitettä ei kuitenkaan mainita, mikä katkaisee yhteyden mediakasvatuksen opetussuunnitelmalliseen perustaan. Opetushallitus pitää tärkeänä, että linjauksessa tuodaan selkeästi esiin mediakasvatuksen yhteys monilukutaitoon ja kuvataan opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden asema mediakasvatuksen perustana yhteiskunnassa. Vahva medialukutaito on osa digitaalista sivistystä, jonka perustaa luodaan koulutusjärjestelmässämme varhaiskasvatuksesta alkaen.

Luonnoksen johdannossa todetaan Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa kriittisen medialukutaidon liittyvän yhteiskunnallisen resilienssin vahvistamiseen seuraavalla tavalla (s.4): "Opettajien valmiuksia kasvattaa oppilaita kriittiseen medialukutaitoon sekä tietoisuuteen kyberriskeistä vahvistetaan laajan yhteiskunnallisen resilienssin lujittamiseksi." Opetushallitus kiinnittää huomiota siihen, että hallitusohjelman kirjaus kohdistuu eri koulutusmuotojen opettajien valmiuksien vahvistamiseen antaa mediakasvatusta eri-ikäisten oppijoiden kriittisen medialukutaidon edistämiseksi. Kirjauksen voi tulkita koskevan mediakasvatusta, jota annetaan osana yksilön koulutuspolkua varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa,

ammattillisessa koulutuksessa, taiteen perusopetuksessa ja vapaassa sivistystyössä. Kansallisia mediakasvatuslinjauksia tulisi jatkovalmistelussa ja toimeenpanosuunnitelmassa tarkentaa ja täydentää kaikilla koulutusmuodoilla tapahtuvan medialukutaidon edistämisen osalta. Kansallisista linjauksista tulisi hahmottua ja välittyä kasvatusta- ja koulutustoimialan keskeinen merkitys laadukkaana, merkityksellisen ja yhdenvertaisen mediakasvatuksen toteuttajana.

Lisäksi Opetushallitus toteaa, että Orpon hallituskaudella julkaistu Peruskoulu 2045 -raportti korostaa monilukutaidon merkitystä hyvän yleissivistyksen perustana.

2. Mediakasvatuksen nykytila

Mahdolliset kommentit ja huomiot mediakasvatuksen nykytilasta:

Opetushallitus näkee, että kansallisten linjausten kohdistumiselle ja eri toimijoiden roolien hahmottamiseksi olisi välttämätöntä, että nykytilan kuvauksessa tuodaan selkeästi esiin sekä mediakasvatus osana formaalia kasvatusta ja koulutusta että toisaalta muiden organisaatioiden tuottama monipuolinen mediakasvatus esimerkiksi informaalin oppimisen ja elinikäisen oppimisen avaintaitojen edistämiseksi.

Luonnoksessa kohdassa Haasteet (s. 9) kirjoitetaan uusista teknologioista. Linjauksissa tulisi kiinnittää huomiota mediaympäristöjen muutoksen vuoksi korostuvien taitojen, kuten kriittisen ajattelun, tiedon luotettavuuden arvioinnin ja metakognitiivisten taitojen, merkityksen lisääntymiseen. Ymmärrys digitaalisten sisältöjen vaikutuksesta ajatteluun, tunteisiin, asenteisiin, motivaatioon ja toimintaan on olennainen osa medialukutaitoa.

Opetushallitus pitää tärkeänä, että mediakasvatuksen vahvuuksissa kuvataan koulutusjärjestelmän merkittävä rooli linjausten mukaisen mediakasvatuksen toteutumisessa.

3. Visio

Mahdolliset kommentit ja huomiot visiosta:

Opetushallitus toivoo, että visiossa korostettaisiin vielä vahvemmin mediakasvatuksen merkitystä demokratian ylläpitämisessä ja vahvistamisessa. Lisäksi olisi tärkeää, että visio luo tulevaisuususkoa.

4. Tavoitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot tavoitteista:

Opetushallitus pitää hyvänä, että linjauksissa luodaan yhteistä suuntaa mediakasvatuksen kehittämiseksi Suomessa ja tuetaan toimijoita mediakasvatuksen toteuttamisessa.

Kansallisten linjausten tavoitteissa olisi tuotava eksplisiittisemmin formaalin koulutuksen merkitys eri ikäisten oppijoiden medialukutaidon kehittämisessä. Tavoitteita ja toimenpiteitä tulisi selkeyttää siten, että toimenpiteet johdonmukaisesti vastaavat asetettuihin tavoitteisiin. Lisäksi medialukutaidon edistämässä on tärkeää huomioida nonformaalin koulutuksen, erityisesti vapaan sivistystyön koulutusten tarjoamat mahdollisuudet.

Avainkäsite toimijuus tulisi määritellä ja konkretisoida tarkemmin. Linjauksissa tulisi tuoda johdonmukaisemmin esille, millaista toimijuutta eri tavoitteilla pyritään saavuttamaan.

Liittyen tavoitteeseen Osaamisen kehittäminen:

- Tavoitteissa tulee tehdä näkyväksi formaalin koulutuksen keskeinen rooli. Koulutus ei vain tue tai vahvista muita toimijoita tai ole rinnasteinen muiden toimijoiden rooleihin: Linjauksissa tulee määritellä eksplisiittisesti, että medialukutaito on opetuksen tavoitteena kaikilla koulutusasteilla. Opetushallituksen laatimat varhaiskasvatussuunnitelman, esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien, lukiokoulutuksen opetussuunnitelman sekä ammatillisten tutkintojen perusteet ovat medialukutaidon edistämisen ensisijainen normatiivinen ohjausväline. Tämä koskee myös Kansanopistojen oppivelvollisille suunnatun vapaan sivistystyön opetussuunnitelman perusteita.
- Johdonmukaisuuden vuoksi tavoitteissa tulisi kuvata myös luonnoksessa mainittujen tutkimuksen, työelämän ja kokemuksen rooli.

5. Toimenpiteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimenpiteistä:

Opetushallitus toteaa, että toimenpiteistä tulisi selkeästi näkyä kansallisen tason toimenpiteet sekä toimenpiteet, joista viranomaisilla on lakisääteinen vastuu.

5.1 Toimijuuden vahvistaminen

Liittyen kohtaan Edistetään alueellista ja paikallista mediakasvatusta (s.13), Opetushallitus muistuttaa, että varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjillä on lakisääteinen velvoite edistää medialukutaitoa osana kasvatusta, opetusta ja koulutusta.

Mediakasvatulinjauksissa tulee huomioida yhdenvertaisesti kaikki kotoperäiset kielet, saame-, romani- ja viittomakielet sekä karjalan kieli. Kotoperäisten kielten elvytysohjelmien toimenpiteet sitouttavat myös viranomaisia.

- Tuetaan kotoperäisten kielten digitaalisia sisältöjä eri koulutusasteilla sekä huomioidaan kotoperäisten kielivähemmistöjen osallisuutta mediassa ja digitaalisissa sisällöissä.
- Vahvistetaan näiden kautta mahdollisuuksia kotoperäisten vähemmistökieliryhmien osallisuutta eri hallinnonaloilla.

Opetushallitus toteaa, että saavutettavuus ja esteettömyys sekä selkokieliisyys tulee huomioida linjauksissa.

5.2 Osaamisen kehittäminen

Liittyen kohtaan Vahvistetaan medialukutaidon asemaa opetuksessa (s.15): "Medialukutaito määritellään selkeästi tavoitteena kaikilla koulutusasteilla. Perusopetuksessa ja toisella asteella tavoitteet määritellään oppiainekohtaisesti."

Opetushallitus toteaa, että jo nykytilassa opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteiden mukaisesti medialukutaitoa edistetään johdonmukaisesti kaikissa koulutusmuodoissa.

- Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa medialukutaito on osa monilukutaitoa ja sisältyy opetuksen ja kasvatuksen laaja-alaisen osaamisen tavoitteisiin.
- Perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa medialukutaito on osa monilukutaitoa, joka on yksi laaja-alaisen osaamisen tavoitteista. Monilukutaitoon liittyviä tavoitteita on sisällytetty kaikkiin oppiaineisiin. Medialukutaitoa opetetaan tiedonalälähtöisesti.
- Ammatillisessa koulutuksessa ei ole oppiaineita. Ammatillisessa koulutuksessa on ammatillisia ja yhteisiä tutkinnon osia, joissa osaaminen määritellään. Ammatillisessa koulutuksessa tutkinnon perusteissa edellytetään monilukutaitoon ja kriittiseen ajatteluun liittyvää osaamista sekä tiedon ja tietolähteiden luotettavuuden arviointia, mutta myös tutkittuun tietoon perustuvaa ammatillista toimintaa.
- Kansanopistojen oppivelvollisille suunnatussa vapaan sivistystyön koulutuksessa medialukutaito on sisällytetty opetussuunnitelman perusteissa osaksi seuraavia osaamiskokonaisuuksia: Opiskelu-, itsetuntemus- ja työelämätaidot sekä Vuorovaikutus- ja viestintätaidot. Lisäksi medialukutaitoa voidaan sisällyttää paikallisten opetussuunnitelmien suuntautumisopintoihin.
- Vapaan sivistystyön Kansallisten perustaitojen osaamismerkkien sisällöt perustuvat Opetushallituksen antamaan määräykseen, joissa on määritetty osaamistavoitteet ja arviointikriteerit. Medialukutaito on osa digitaitojen teemakokonaisuuden osaamistavoitteita.

Keskeistä kaikilla koulutusasteilla medialukutaidon edistämässä on kriittisen ajattelun ja tiedon luotettavuuden arvioinnin opettaminen.

Liittyen kohtaan Tarjotaan mediakasvatuksen aikuis- ja täydennyskoulutusta (s.15): Varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjät työnantajina vastaavat henkilöstönsä ajantasaisesta osaamisesta. Opetushallitus toteaa, että opettajien täydennyskoulutus on tärkeässä roolissa osaamisen kehittämisessä ja resursseihin tulisi investoida pitkäjänteisesti.

Liittyen kohtaan Syvennetään osaamista uusista teknologioista ja yhteiskunnallisista ilmiöistä (s.16), tulisi täydentää “uusista ja kehittyvistä teknologioista”. Tavoitteisiin tulisi lisätä tekoäly, tekoälylukutaito ja tekoälyosaaminen.

Mediakasvatuslinjausten ja niiden toimeenpanon kannalta on oleellista sitoa käsitteistö ja tavoitteet osaksi normiohjausta.

Liittyen kohtaan Tuetaan rakenteellista kehittämistä (s. 17), tulee lisätä päiväkodit ja koulut.

6. Toimeenpano ja seuranta

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimeenpanosta ja seurannasta:

Opetushallitus toteaa, että formaalin koulutuksen vastuiden tulee olla selkeästi eriteltyjä (OKM – OPH – järjestäjät – oppilaitokset) linjauksissa. Nyt vastuut hukkuvat laajaan toimijaluetteloon.

Opetushallituksen roolia toimeenpanossa ja seurannassa tulee tarkentaa. Opetushallitukselle laissa määritelty tehtävä on muun muassa “kehittää varhaiskasvatusta, koulutusta ja jatkuvaa oppimista, hoitaa näihin liittyvät palvelu- ja hallintotehtävät sekä osallistua osaamis- ja koulutustarpeiden ennakointiin” sekä “päättää toimialaansa kuuluvan koulutuksen opetussuunnitelmien, tutkintojen ja koulutusten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteista ja muista määräyksistä”. (Laki Opetushallituksesta 4 §). Opetushallitus siis vastaa varhaiskasvatussuunnitelman, esi- ja perusopetuksen, lukiokoulutuksen opetussuunnitelmien perusteiden sekä tutkintojen perusteiden laatimisesta ja päivittämisestä, kehittää medialukutaitoa osana perustetyötä sekä antaa informaatio-ohjausta mediakasvatuksen edistämiseksi. Varhaiskasvatussuunnitelman sekä esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteita konkretisoivat digitaalisen osaamisen kuvaukset ovat varhaiskasvatuksen ja opetuksen järjestäjien käytössä ja tukevat paikallisten digisuunnitelmien ja -strategioiden päivittämistä ja opetuksen toteuttamista. Median lukiodiplomin suorittamista tuetaan edelleen lukiodiplomijärjestelmän kehittämisen yhteydessä muun muassa uusien tukimateriaalien avulla. Opetushallitus tekee yhteistyötä eri medialukutaitotoimijoiden kanssa ja osana informaatio-ohjausta ylläpitää erilaisia yhteistyöverkostoja, joissa medialukutaitoon liittyvää osaamista voidaan edistää. Opetushallituksessa toimiva Lukutaito-ohjelma edistää monilukutaitoa, myös medialukutaitoa, osana Kansallisen lukutaitostrategian toimeenpanoa. Lukutaito-ohjelma tekee yhteistyötä varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen sekä vapaan sivistystyön digitalisaation viitekehityksen kanssa edistääkseen muun muassa kriittistä digitaalista lukutaitoa. Opetushallituksen asiantuntijat vastaavat medialukutaitoon liittyvästä informaatio-ohjauksesta, haastattelupyynnöistä ja asiantuntijaluonnoista varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen, toisen asteen koulutuksen sekä vapaan sivistystyön osalta.

7. Liitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot liitteistä:

- Opetushallitus ehdottaa, että liitteissä olisi keskeisten käsitteiden sanasto, kuten medialukutaito, monilukutaito, mediaosaaminen, digitaalinen osaaminen, journalistinen media.

8. Yleiset kommentit linjausluonnoksesta

Yleiset kommentit kokonaisuudesta:

Opetushallitus ehdottaa, että mediakasvatuslinjausten tietoperustaa vahvistetaan lisäämällä lähteitä.

Linjauksissa tulisi kokonaisuudessaan tuoda esiin toimijat, jotka toteuttavat mediakasvatusta. Kolmannen sektorin rooli tulee suhteuttaa koulutusjärjestelmän vastuisiin. Luonnos korostaa kolmannen sektorin ja muiden toimijoiden merkitystä mediakasvatuksessa. OPH pitää toimijoiden välistä yhteistyötä tärkeänä, mutta korostaa, että mediakasvatus on ensisijaisesti varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjien vastuulla, ja koulutuksen ydintehtäviä ei tule ulkoistaa.

Yleiset kommentit kokonaisuudesta ruotsin kielen näkökulmasta / Svenskspråkigt perspektiv:

Språket behöver förbättras avsevärt och dokumentet språkgranskas före det publiceras. Begreppet mediefostran är något problematiskt. Man kunde exempelvis använda begreppet mediekompetens i rubriken för och på flera ställen i publikationen. Formuleringarna kan kopplas till sammanhanget beroende på om det är fråga om det undervisande eller mottagande parten (eleven, studerande).

I vissa avsnitt används ”mediefostran” både för policy, praktik, pedagogik, styrning, professionellt fält, vilket kan fungera på finska men på svenska gör det att begreppet blir oklart.

Begreppsutredning

Mediekompetens (media literacy), betonar kunskaper och färdigheter, inte uppfostran.

Alternativa, mera skolbundna begrepp som kan användas:

- Mediekunskap konnoterar mera till ett läroämne
- Medielitteracitet (direktöversättning av media literacy)

Exempel på begrepp som inte fungerar på svenska och förslag på vissa vad de kan ersättas med.

Mediefostrans nuläge (mellanrubrik, avsnitt 2!) --> Nuläget för mediekompentens

Mediefostrans finansiering à Finansiering för medieutbildning

Mediefostransbranschen (oanvändbart!) --> "i de sammanhang där mediekompentens används eller behövs".

Aktörskap (FI: toimijuus) --> Kan varieras med orden "delaktighet", "handlingsförmåga", "egenmakt". Se även nedan.

Resiliens (FI: kriisinkestävyyys) --> Används i många olika betydelser, risk för missförstånd: samhällelig krisberedskap, mediekritik, psykisk motståndskraft, demokratisk stabilitet

Man stärker... Man främjar... Man erbjuder (finskt kanslispråk) --> Skriv ut vem som avses. På svenska behövs alltid en tydlig aktör, dvs. ett subjekt. Kommunerna ska... myndigheterna ska...

Aktören blir oklar, problematiskt i styrdokument och riktlinjer.

Oförståeliga/osvenska konstruktioner:

"Samtidigt har demokratins tillstånd försvagats på internationell nivå, och fastän Finlands demokratiska system är starkt utmanas det bland

annat av att deltagandet hopas och blir mer ojämlikt, differentiering av förtroendet, informationspåverkan samt ökade politisks motsättningar." (s. 4)

Begreppsförvirring i texten:

Mediefostran: ibland undervisning, ibland policynivå, ibland verksamhet, ibland samhälleligt uppdrag.

Mediekunskap: ibland kompetens, ibland innehåll, ibland mål.

Digital kompetens: används ibland som delmängd, ibland som paraplybegrepp.

Finskans "medialukutaito" översätts ibland till mediekunskap, ibland till medieläskunnighet.

”Aktörskap” är en direktöversättning från finskans toimijuus, måste varieras och definieras på svenska (t.ex. handlingsförmåga, delaktighet).

9. Muita mahdollisia terveisiä valmistelijoille

Muita mahdollisia terveisiä:

Opetushallitus näkee tärkeänä, että tarkempaa toimeenpanosuunnitelmaa laadittaessa osallistetaan suunnitteluun kyseeseen tulevat valtionhallinnon toimijat, jotta suunnitelma vastaa nykytilaa ja toimijoiden mahdollisuuksia toteuttaa toimenpiteitä. Opetushallitus on valmis jatkamaan tiivistä ja hyvää yhteistyötä mediakasvatuslinjausten toimeenpanossa sekä sitä edeltävässä suunnittelu- ja kehittämistyössä.

Leppänen Päivi

Opetushallitus - Lausunnon valmisteluun on osallistunut Opetushallituksen Kasvatus, koulutus ja osaaminen -osaston asiantuntijoita.